CYPRUS CENTER FOR EUROPEAN AND INTERNATIONAL AFFAIRS
UNIVERSITY of NICOSIA

ISSN (online): 2547-8702

EASTERN MEDITERRANEAN POLICY NOTE

Ιούνιος 2025, No. 112c

ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΧΑΟΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ: Η Ισραηλινή Επίθεση στο Ιράν ως Επιταχυντής της Περιφερειακής Αναδιάταξης

Διονύσης Τσιριγώτης

Εισαγωγή

Η έννοια του *δημιουργικού χάους* συνιστά θεμελιώδη στρατηγική αρχή στην αμερικανική προσέγγιση για τη διαχείριση του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Μέσης Ανατολής. Βασίζεται στη στοχευμένη αποσταθεροποίηση υφιστάμενων κρατικών δομών μέσω της πρόκλησης κρίσεων, συγκρούσεων και εμφυλίων πολέμων. Στόχος δεν είναι η άμεση εγκαθίδρυση ελέγχου από εξωτερικές δυνάμεις, αλλά η βίαιη απορρύθμιση των υφιστάμενων ισορροπιών, ώστε να καταστεί δυνατή η επαναχάραξη του περιφερειακού χάρτη βάσει των στρατηγικών συμφερόντων της ηγεμονικής δύναμης —Ηνωμένων Πολιτειών.[1]

Η στρατηγική αυτή έχει εφαρμοστεί σε σειρά περιφερειακών κρίσεων, από την εισβολή στο Ιράκ (2003) και τον πόλεμο στο Λίβανο (2006), έως την κατάρρευση του λιβυκού κράτους (2011) και τον πολυδιάσπαρτο εμφύλιο πόλεμο στη Συρία. Στον πυρήνα της εντοπίζεται η εργαλειακή αξιοποίηση εθνοτικών και θρησκευτικών διαιρέσεων, η ενίσχυση πληρεξουσίων δυνάμεων (*proxies*), η στοχευμένη ανατροπή καθεστώτων (*regime change*) και η επιλεκτική επίκληση του διεθνούς δικαίου ως μέσο νομιμοποίησης επιθετικών παρεμβάσεων.[2]

Η θεωρία του *δημιουργικού χάους* διαμορφώθηκε στον απόηχο των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και αποτέλεσε κεντρικό άξονα της νεοσυντηρητικής γεωστρατηγικής σκέψης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ενδεικτική υπήρξε η ρητορική της τότε Υπουργού Εξωτερικών, Condoleezza Rice, η οποία, κατά την επίσκεψή της στο Τελ Αβίβ τον Ιούλιο του 2006, εν μέσω του ισραηλινολιβανικού πολέμου, χαρακτήρισε τη σύγκρουση ως «ωδίνες γέννησης

Ο Διονύσης Τσιριγώτης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πειραιά.

[1] Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Basic Books.
[2] Keddie, N. R. (2006). *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. Yale University Press.

μιας νέας Μέσης Ανατολής».[3] Παράλληλα, ο Αμερικανός συνταγματάρχης Ralph Peters, δημοσίευσε έναν γεωγραφικό χάρτη ανασχεδιασμού των συνόρων της περιοχής, προτείνοντας την επανεξέταση της εδαφικής υπόστασης κρατών με βάση θρησκευτικά και εθνοτικά κριτήρια.[4] Την ίδια στιγμή, ο Zbigniew Brzezinski, με την έννοια των «Ευρασιατικών Βαλκανίων», περιέγραψε το γεωπολιτικό κενό της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής ως πεδίο συγκρουσιακής αναδιάταξης.[5]

Η στρατηγική του δημιουργικού χάους, συνεπώς, δεν αποσκοπεί απλώς στην αποσταθεροποίηση εχθρικών καθεστώτων, αλλά συνιστά οργανικό στοιχείο ενός ευρύτερου σχεδιασμού για την αναδιαμόρφωση του περιφερειακού συστήματος εξουσίας προς όφελος της αμερικανικής παγκόσμιας ηγεμονίας.[6]

Θεωρητικό Πλαίσιο: Η Στρατηγική του Δημιουργικού Χάους

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν καταλαμβάνει καίρια θέση στο στρατηγικό πλέγμα της Μέσης Ανατολής, λειτουργώντας ως γεωπολιτικός κόμβος ανάμεσα στην Ανατολική Μεσόγειο, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και τον Περσικό Κόλπο. Ως κρατική οντότητα, το Ιράν συνδυάζει γεωστρατηγικό βάθος με ιδεολογική αυτονομία, συγκροτώντας έναν αντιηγεμονικό πόλο που αντιστρατεύεται τους αμερικανικούς σχεδιασμούς περιφερειακής αναδιάταξης.[7] Η ικανότητά του να ασκεί επιρροή από τη Βαγδάτη και τη Δαμασκό έως τη Βηρυτό και τη Σαναά καθιστά το ιρανικό κράτος όχι απλώς έναν υπολογίσιμο περιφερειακό δρώντα, αλλά μια «στρατηγική ανωμαλία» εντός του συστήματος που επιδιώκουν να συγκροτήσουν οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους στην περιοχή.[8]

Υπό αυτό το πρίσμα, η στρατηγική του «δημιουργικού χάους» – εφαρμόζεται στην περίπτωση του Ιράν μέσω υβριδικών και πολυδιάστατων μεθόδων. Η στρατηγική αυτή δεν βασίζεται αποκλειστικά σε συμβατικά στρατιωτικά μέσα, αλλά σε ένα ευρύ φάσμα εργαλείων που περιλαμβάνουν:

1. **Περικύκλωση και στρατηγική πίεση**, μέσω της στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, της συγκέντρωσης βάσεων στον

[3] Leverett, F. & Mann, H. (2013). *Going to Tehran: Why the United States Must Come to Terms with the Islamic Republic of Iran*. Metropolitan Books.
[4] Cronin, S. (2013). *Iranian-Russian Encounters: Empires and Revolutions Since 1800*. Routledge.
[5] Katzman, K. (2016). *Iran Sanctions*. Congressional Research Service Report. https://www.refworld.org/reference/countryrep/uscrs/2016/en/110480
[6] Sanger, D. E. & Broad, W. J. (2011). "Israeli Test on Worm Called Crucial in Iran Nuclear Delay", *The New York Times*.
[7] Peters, R. (2006). "Blood Borders: How a Better Middle East Would Look", *Armed Forces Journal*. http://armedforcesjournal.com/blood-borders/
[8] Inbar, E. (2014). *Israel's National Security: Issues and Challenges since the Yom Kippur War*. Routledge.

Περσικό Κόλπο και της στενής συνεργασίας με το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία.[9]

2. **Εσωτερική αποσταθεροποίηση**, με τη σκόπιμη ενίσχυση εθνοτικών και θρησκευτικών διαφορών. Η προώθηση αποσχιστικών λόγων μεταξύ Κούρδων, Αράβων του Χουζεστάν και των Μπαλούχ αποτελεί χαρακτηριστικό εργαλείο της υβριδικής φθοράς.[10]
3. **Οικονομικός πόλεμος**, μέσω ενός συστήματος εκτεταμένων κυρώσεων που έχουν οδηγήσει σε διαρθρωτική αποδυνάμωση της οικονομίας και στην αποσάθρωση του κοινωνικού ιστού.
4. **Ψυχολογική φθορά**, με στοχευμένες επιχειρήσεις – δολοφονίες πυρηνικών επιστημόνων, κυβερνοεπιθέσεις (όπως η επιχείρηση Stuxnet) και συνεχείς απειλές προληπτικών χτυπημάτων – με στόχο τη διάβρωση της κρατικής αυτοπεποίθησης και συνοχής.

Τοιουτοτρόπως η στρατηγική του δημιουργικού χάους δεν στοχεύει αποκλειστικά στην αλλαγή καθεστώτος, αλλά στην αποδόμηση της κρατικής οντότητας και την αναδιατύπωση της επικράτειας στη βάση εθνοτικών χαρακτηριστικών. Ο χάρτης του Ralph Peters, δημοσιευμένος στο πλαίσιο του στρατιωτικού περιοδικού *Armed Forces Journal*, απεικονίζει ένα Ιράν τεμαχισμένο σε εθνικά καθορισμένες μονάδες: ένα «Περσικό Ιράν», ένα ανεξάρτητο «Κουρδιστάν» και ένα «Ελεύθερο Μπαλουχιστάν».[11] Ο γεωγραφικός αυτός ανασχεδιασμός δεν αποτελεί απλώς φαντασιακή αποτύπωση, αλλά στρατηγικό υπόδειγμα με συγκεκριμένες πολιτικές εφαρμογές μέσω μακρόπνοων επιχειρήσεων φθοράς.

Οι επιχειρήσεις του Ισραήλ εντός του ιρανικού εδάφους – συμπεριλαμβανομένων πληγμάτων κατά πυρηνικών εγκαταστάσεων, στρατιωτικών βάσεων και κέντρων διοίκησης – αποτελούν λειτουργική προέκταση της στρατηγικής ενός πολέμου παρεμπόδισης, με αντικειμενικό πολιτικό στόχο την αποδόμηση του ιρανικού κρατικού μηχανισμού μέσα από υψηλής ακρίβειας πλήγματα, με ισχυρό ψυχολογικό και πολιτικό αποτύπωμα.[12]

Συνεπακόλουθα, η ισραηλινή επίθεση ανέδειξε κρίσιμες αδυναμίες του ιρανικού στρατηγικού βάθους. Η μη ενεργοποίηση των πληρεξουσίων δυνάμεων του Ιράν (Hezbollah, Χούθι, PMU) ανέδειξε ένα διαρκώς διευρυνόμενο χάσμα ανάμεσα στο

[9] International Crisis Group (2020). *Iran's Network of Influence in the Middle East*. www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran
[10] Rice, C. (2005). Remarks at the American University in Cairo. U.S. Department of State. https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/48328.htm
[11] Mahdi Darius Nazemroaya, "Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a "New Middle East", *Global Research*, June 14, 2014.
[12] Trita Parsi, *Losing an Enemy: Obama, Iran, and the Triumph of Diplomacy* (New Haven: Yale University Press, 2017), 257. Yaakov Katz and Amir Bohbot, *The Weapon Wizards: How Israel Became a High-Tech Military Superpower* (New York: St. Martin's Press, 2017), κεφ. 6.

κέντρο και την περιφέρεια του ιρανικού συστήματος επιρροής.[13] Η στοχοποίηση ηγετικών φυσιογνωμιών – με πιο χαρακτηριστική τη δολοφονία του Κασέμ Σολεϊμανί το 2020 – επιτάχυνε την απορρύθμιση του λεγόμενου «Άξονα της Αντίστασης» και τη μετάβαση από την περιφερειακή επιρροή στην αμυντική αναδίπλωση. Παρεπόμενα, η στρατηγική συμπόρευση ΗΠΑ–Ισραήλ παραμένει θεμελιώδης στη μετα-νεοσυντηρητική γεωπολιτική της Μέσης Ανατολής. Ο χάρτης του Peters και η ρητορική της «ευρύτερης Μέσης Ανατολής» της Condoleezza Rice αποτυπώνουν το γεωστρατηγικό όραμα μιας εθνοτικά κατακερματισμένης περιοχής, επιρρεπούς στον εξωτερικό έλεγχο. Η επιτυχία αυτού του σχεδίου εξαρτάται όχι από την αιφνίδια ανατροπή καθεστώτων, αλλά από τη μακροχρόνια στρατηγική διάβρωσης, όπως επιχειρείται συστηματικά στην περίπτωση του Ιράν.[14]

Συμπεράσματα

Καταληκτικά, η ισραηλινή επίθεση στο Ιράν δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως ένα μεμονωμένο επεισόδιο αμυντικής αντίδρασης· αντιθέτως, εντάσσεται σε ένα ευρύτερο στρατηγικό πλαίσιο συστηματικής αποδόμησης, το οποίο συνδέεται με τη μακροπρόθεσμη εφαρμογή της στρατηγικής του δημιουργικού χάους. Το Ιράν, ως κεντρικός γεωπολιτικός δρών στην περιφερειακή αρχιτεκτονική της Μέσης Ανατολής, βρίσκεται αντιμέτωπο με ένα σύνθετο στρατηγικό δίλημμα: αφενός, την επιλογή μιας δυναμικής κλιμάκωσης με έμφαση στη διατήρηση και ενίσχυση της πυρηνικής του ικανότητας· αφετέρου, την προσαρμογή σε μια σταδιακή αναδίπλωση από επιμέρους γεωπολιτικά μέτωπα.

Η αναδιαμόρφωση του μεσανατολικού γεωπολιτικού πεδίου, όπως αυτή αποτυπώνεται σε θεωρητικά πρότυπα και χαρτογραφικά υποδείγματα (βλ. Ralph Peters, Brzezinski), δεν ανήκει στο παρελθόν· αντίθετα, συνεχίζει να λειτουργεί ως ενεργό και δυναμικό στρατηγικό αφήγημα, με άμεσες επιπτώσεις στη χάραξη πολιτικής από περιφερειακούς και εξωπεριφερειακούς δρώντες.

Η μονομερής απόφαση του πρωθυπουργού Μπενιαμίν Νετανιάχου να επιτεθεί στο Ιράν, παρακάμπτοντας θεσμούς εσωτερικού ελέγχου και λήψης αποφάσεων, εγείρει κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με το χρονικό εύρος νομιμοποίησης της ενέργειας, καθώς και με τους όρους διεθνούς αποδοχής της. Την ίδια στιγμή, η στρατηγική στάση της Ουάσιγκτον και η ικανότητα της Τεχεράνης να ανταποκριθεί με όρους ανθεκτικότητας και προσαρμογής θα αποτελέσουν καθοριστικούς παράγοντες για την έκβαση της επόμενης φάσης στην ευρύτερη Μέση Ανατολή.

[13] Michael Knights, "Iran's Expanding Militia Army in Iraq: The New Special Groups," *CTC Sentinel* 12, no. 7 (2019): 1–10 Afshon Ostovar, *Vanguard of the Imam: Religion, Politics, and Iran's Revolutionary Guards* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 198–202.
[14] Ralph Peters, "Blood Borders: How a Better Middle East Would Look", *Armed Forces Journal*, June 2006.

Η στρατηγική του δημιουργικού χάους δεν λειτουργεί απλώς ως εργαλείο αποσταθεροποίησης· συνιστά έναν βαθύ μετασχηματισμό του γεωπολιτικού φαντασιακού, μέσα από τον οποίο η αποδόμηση υφιστάμενων πολιτικών και χωρικών δομών καθιστά εφικτή τη συγκρότηση νέων, λειτουργικότερων —ως προς την εξυπηρέτηση των στόχων ισχύος— αρχιτεκτονικών. Εν προκειμένω, η κρίση που διαμορφώνεται γύρω από το Ιράν ενδέχεται να αποτελέσει την αποφασιστική δοκιμή της εν λόγω θεωρίας, με επιπτώσεις που δύνανται να αναδιατάξουν τη γεωπολιτική φυσιογνωμία της περιοχής για τα επόμενα χρόνια — ή και δεκαετίες.

Το τεύχος αυτό έγινε με τη στήριξη του Cyprus Forum